

L'adquisició del clíctic d'objecte indirecte en català

Marta Mosella Sanz

Treball de recerca

per a l'obtenció del títol de Màster en Estudis Catalans

Dirigit per la doctora Anna Gavarró

Departament de Filologia catalana

Universitat Autònoma de Barcelona

Setembre del 2007

AGRAÏMENTS

En primer lloc, vull expressar el meu agraïment a la directora d'aquest treball, la doctora Anna Gavarró, pels seus consells, ja que sense les seves orientacions aquest treball no hagués estat possible.

També agraeixo l'ajuda i suport de la senyora Anna Espinal, assessora estadística del Servei d'Estadística de la UAB, a l'hora de dur a terme les proves estadístiques i de fer-ne una primera interpretació.

A més, vull destacar la col·laboració de meva amiga, Gemma Gómez, que em va acompanyar el primer dia de l'experiment, als 38 nens que han participat a l'experiment i als deu adults que han format part del grup de control desinteressadament.

Vull mencionar també la col·laboració tant de les directores dels centres com de totes les mestres que han facilitat la participació dels seus alumnes, el temps i l'espai, ja que sense la seva col·laboració no hagués estat possible dur a terme aquest treball. Sobretot vull destacar la Lola Rosés que em va permetre el primer contacte amb l'escola *El Turó de Can Mates*; la Matilde, directora de la llar d'infants *Flapi* i amiga de la família; la Gemma Bayerri, amiga i companya de la universitat que em va proporcionar el contacte de la llar d'infants *L'oreneta* i de les professores d'aquesta Maria Teresa Bover i Mercè Lamata.

També vull agrair les correccions i suggeriments que em van fer Joana Rosselló i Jaume Solà a la lectura del treball d'aquest treball de recerca.

Per últim vull donar les gràcies als meus pares Jordi i Isabel, als meus tiets Adolfo i Delfina i a la meva parella, l'Alfonso, per la seva ajuda i suport incondicional.

ÍNDIX DE CONTINGUT

1. INTRODUCCIÓ	7
2. EL CLÍTIC DE DATIU EN CATALÀ	10
2.1 Clítics que formen part de l'estructura argumental del verb.....	12
2.2 Clítics que no estan necessàriament requerits pel verb.....	13
3. L'ADQUISICIÓ DELS CLÍTICS	16
3.1 Marc teòric.....	16
3.2 L'adquisició de l'objecte directe.....	21
3.2.1 <i>Repàs general dels estudis fets</i>	21
3.2.2 <i>La variació entre llengües: dos patrons, dos models d'adquisició</i>	23
3.3 L'adquisició de l'objecte indirecte.....	25
3.3.1 <i>Antecedents</i>	25
3.3.2 <i>Prediccions</i>	29
4. L'EXPERIMENT	31
4.1 Subjectes	31
4.2 Disseny de l'experiment.....	32
4.3 Materials	34
4.4 Procediment	35
5. RESULTATS	36
5. 1 Anàlisi estadística	36
5.1.1 <i>Anàlisi de l'omissió del clítics</i>	37
5.1.2 <i>Anàlisi d'omissió dels clítics segons el tipus</i>	40
5.1.3 <i>Altres comentaris relacionats amb l'estadística</i>	42
5. 2 Comparació amb altres estudis.....	43
6. CONCLUSIONS	49
7. APÈNDIX	51
7.1 Respostes individuals de l'experiment	51
7.2 Taules estadístiques	52
8. BIBLIOGRAFIA	53

ÍNDIX DE GRÀFICS I DE TAULES

GRÀFICS:

Gràfic 1: Resultats dels subjectes de 2 anys.....	30
Gràfic 2: Resultats dels subjectes de 3 anys.....	30
Gràfic 3: Resultats dels subjectes de 4 anys.....	30
Gràfic 4: Resultats dels subjectes de 5 anys.....	31
Gràfic 5: Resultats dels subjectes adults	31
Gràfic 6: Resultats obtinguts segons el tipus de clític	33

TAULES:

Taula A: Llengües que han estat estudiades des de la UCC.....	16
Taula B: Resultats totals de Lyczkowski (1999) per als clítics d'objecte directe del castellà	17
Taula C: Patrons de les llengües si fan concordança de participi.....	18
Taula D: Resultats de Wexler, Gavarró i Torrens (2004) per als clítics d'objecte directe en castellà	18
Taula E: Resultats de Wexler, Gavarró i Torrens (2004) per als clítics d'objecte directe en català.....	19
Taula F: Resultats totals de Lyczkowski (1999) del clític d'objecte indirecte en castellà ..	20
Taula G: Dades del primer experiment de Babyonyshev i Marin (2006). Clítics d'objecte directe en romanès.....	21
Taula H: Dades del segon experiment de Babyonyshev i Marin (2006). Clítics d'objecte directe i clítics d'objecte indirecte en romanès.....	21
Taula I: Resultats de Carmona i Silva (2007) del clítics de complement indirecte en portuguès europeu.....	22
Taula J: Grups d'edat en els quals s'han partit els subjectes.....	24
Taula K: Verbs emprats a l'experiment	26
Taula L: Respostes vàlides o vàlides segons el grup d'edat dels subjectes.....	28
Taula M: Respostes vàlides o no vàlides segons si els subjectes són nens o adults.....	29
Taula N: Respostes de l'experiment segons el grup d'edat dels subjectes.....	29
Taula O: Resultats del romanès comparats amb els del català del clític d'objecte indirecte.....	34
Taula P: Resultats individuals (1) de Lyczkowski (1999) del clític objecte indirecte en castellà	35

Taula Q: <i>Resultats individuals (2) de Lyczkowski (1999) del clític objecte indirecte en castellà</i>	35
Taula R: <i>Resultats individuals (3) de Lyczkowski (1999) del clític objecte indirecte en castellà</i>	36
Taula S: <i>Resultats de l'objecte directe de Wexler, Gavarró i Torrens (2004) en català</i>	36
Taula T: <i>Resultats del nostre experiment del clític d'objecte indirecte en català</i>	37
Taula U: <i>Resultats del clític d'objecte directe de Wexler, Gavarró i Torrens (2004) en castellà</i>	37
Taula V: <i>Resultats individuals de l'experiment</i>	40
Taula W: <i>Resum de l'anàlisi comparativa de l'omissió als grups d'edat de 2 i 3 anys</i>	41
Taula X: <i>Resum de l'anàlisi comparativa de l'omissió entre els grups d'edat. Risc d'omissió</i>	41

1. INTRODUCCIÓ

Aquest treball té com a principal objectiu estudiar l'adquisició del clític d'objecte indirecte. Més concretament, el que pretenem fer és aconseguir dades empíriques mitjançant un experiment d'elicitació (*elicited production task*) del clític d'objecte indirecte en infants. Un cop obtinguem les dades les analitzarem per descobrir si s'omet o no un percentatge rellevant d'aquest clític i si hi ha relació entre el tant per cent d'omissió i l'edat dels subjectes entrevistats. Altres propòsits d'aquest estudi són veure si les propietats sintacticosemàntiques dels diferents tipus de clític d'objecte indirecte influeixen en la seva adquisició i comparar els resultats obtinguts amb d'altres estudis anteriors.

Fins fa poc, l'estudi dels clítics d'objecte indirecte no ha estat gaire explorat, a excepció de Lyczkowski (1999), que va analitzar l'adquisició dels clítics de l'objecte directe i indirecte en castellà a partir de dades espontànies. És cert, però, que ja hi ha hagut autors que han dedicat una part dels seus treballs a fer primeres aproximacions a l'adquisició d'aquests clítics; encara que gairebé mai s'havien emprat experiments d'elicitació i tampoc s'havien considerat adoptant les teories que s'han aplicat a l'adquisició dels clítics d'objecte directe. Aquests dos factors només apareixen als darrers treballs que s'han fet sobre l'adquisició d'aquest clític; en podem citar dos: Babyonyshev i Marin (2006), que parla de l'adquisició del clític d'acusatiu¹ i del de datiu en romanès, i Carmona i Silva (2007), sobre l'adquisició del clític de datiu en portuguès europeu.

En canvi, del clític d'objecte directe se n'han fet molts més estudis, ja que s'havia trobat que la seva ommissió a certes gramàtiques infantils era molt elevada; d'aquests primers treballs volem destacar Jakubowicz et al. (1996), pel francès, i a Schaeffer (2000) pel italià. A més a més, ha sigut gràcies a l'estudi del clític

---

¹ A Babyonyshev (2004) ja s'estudia l'adquisició dels clítics d'acusatiu en romanès

d'objecte directe que s'ha pogut avançar en les teories inscrites dins la gramàtica generativa que donen compte del funcionament de les gramàtiques infantils.

Al present treball, així com s'ha fet a Babyonyshev i Marin (2006) i Carmona i Silva (2007), volem recollir les teories que s'han aplicat a l'estudi de l'adquisició del clític d'objecte directe i aplicar-les a l'adquisició del clític d'objecte indirecte. Els resultats que obtindrem de l'experiment i de l'estudi estadístic de les dades recollides els interpretarem mitjançant la proposta teòrica de Wexler (1998; per aparèixer). Al treball el que es pretén fer és verificar si en el cas del català les prediccions de la teoria de Wexler es compleixen o no. També seguim Wexler, Gavarró i Torrens (2004) on s'exposa que l'adquisició dels clítics d'objecte directe no és homogènia a totes les llengües sinó que existeixen dos patrons d'adquisició d'aquest clític dins les llengües romàniques. Per exemple hi ha llengües, com el català, l'italià o el francès que fan concordança de participi amb el clític d'acusatiu-partitiu i n'hi ha, com el castellà, el romanès i el portuguès, que no en fan. Trobem que mentre que els infants d'aquestes darreres llengües no tenen cap problema d'adquisició amb aquest tipus de clític, els de les que sí que fan concordança de participi presenten una gran quantitat d'omissions de l'objecte directe.

El treball està organitzat de la manera següent: A la segona secció es descriu breument com funcionen els clítics d'objecte indirecte del català i s'expliquen les diferències sintàctiques i semàntiques dels tres tipus de clítics que s'ha decidit estudiar. A la tercera secció s'expliquen les teories d'adquisició que hem assumit al treball (*UCC* i *Minimize Violations*, de [Wexler 1998; per aparèixer]) des de les quals s'interpretaran els resultats obtinguts. També es fa un breu repàs dels estudis fets sobre l'adquisició de l'objecte directe i s'hi expliquen els dos tipus de llengües que hi ha respecte a l'adquisició d'aquest clític. A l'últim subapartat d'aquesta secció,

es descriuen els treballs anteriors sobre l'objecte indirecte i es fan les prediccions del que succeirà a l'aplicar la teoria que assumim. A la quarta secció es detalla el disseny i la realització de l'experiment. A la cinquena secció es descriuen els resultats de l'estudi i se'n fa una primera interpretació. Per últim, a la sisena secció, es presenten les conclusions.

2. EL CLÍTIC DE DATIU EN CATALÀ²

En aquesta secció fem un breu repàs del funcionament del clític de datiu en català. Com a la majoria de llengües romàniques, la posició del clític dins l'oració, inclòs el d'objecte indirecte, és preverbal quan acompanya verbs finits **(1)** i postverbal amb l'infinitiu **(2)** i el gerundi **(3)**³.

(1) a. *La veig.*

b. **Veig-la.*

(2) a. *Vull donar-la.*

b. **Vull la donar.*

(3) a. *Anava cantant-la.*

b. **Anava la cantant.*

Al nostre treball deixem de banda les primeres i segones persones **(4 a,b)**: *em* [əm], *et* [ət], *ens* [əns] i *us* [us] i escollim la tercera persona singular, *li* [li]. És sabut que hi ha un comportament sintàctic diferent entre les diverses persones gramaticals, així doncs creiem convenient decantar-nos per només una persona gramatical, escollim la tercera perquè és la persona en la qual es troba omissió a l'OD. També deixem de banda el clític de tercera persona plural, **(4c)** *els* [əls], perquè hi ha força variació dialectal, en canvi la forma en singular és robusta dialectalment.

(4) a. *Em va enviar una postal des d'Istanbul.*

b. *Ens fa mal de cap.*

c. *Els donaràs caramels?*

---

² Per a una informació més detallada sobre les seves propietats del clític remetem el lector als articles següents dins la *Gramàtica del Català Contemporani*: BADIA, Toni (9.3.1); BEL, Aurora (2.2.4); BONET, Eulàlia (10); ROSSELLÓ, Joana (13.4.2.2) i TODOLÍ, Júlia (6.5.5.1).

³ El rossellonès és una excepció, quan el verb és infinitiu o gerundi, els clítics són sempre proclítics, com en occità o en francès. BONET, Eulàlia (2002): "Clíctització", dins la *Gramàtica del Català Contemporani*.

És important remarcar que aquest clític en català no té marca de gènere i que no concorda mai amb cap element de l'oració que el conté.

Hem decidit deixar de banda les combinacions del clític d'objecte indirecte amb d'altres clítics, ja que en contacte *li* freqüentment canvia la seva forma a *hi*; aquest fet complicaria tant la recollida de dades com el processament de les produccions infantils. A més, les seqüències de clítics poden presentar una dificultat addicional que fora prematur de considerar aquí.

Pel que fa als verbs que s'han escollit a l'experiment cal dir que tots són ditransitius, formats per un tema en funció d'objecte directe i un pronom *li*. Per tant, deixem de banda els clítics d'objecte indirecte que apareixen amb verbs psicològics, com els que formen les oracions següents:

(5) a. *Li agrada el ponx.*

b. *Li interessa l'òpera.*

En aquest treball estudiem tres tipus diferents de clítics de datiu per mirar de descobrir si hi ha diferències d'adquisició entre aquests. Hem decidit prendre els mateixos tipus de clític que s'escullen a l'article de Babyonyshev i Marin (2006): Meta, Possessiu i Benefactiu, perquè els resultats dels dos estudis siguin comparables.

Aquests tres clítics tenen propietats semàntiques i sintàctiques diferenciades. Mentre que una meta sempre forma part de l'estructura verbal (6), un datiu benefactiu (7) o un datiu possessiu (8) pot no formar-ne part.

(6) *La Maria li envia una carta.*

(7) *El Pau (li) fa el sopar.*

(8) *Aquell lladregot (li) va robar la bici.*

Cal notar, però, que si el possessiu és dels anomenats *possessius inalienables* (clítics que acostumen a referir-se a parts del cos) la frase també requereix el clític *li*

perquè l'oració mantingui la seva gramaticalitat. La coma marca una dislocació a la dreta del SP.

- (9) a. *El nen li agafa la mà, a la mare.*
b. *??El nen agafa la mà, a la mare.*

2.1 Clítics que formen part de l'estructura argumental del verb

Segons Ramos (1992) podem definir *meta* com "el punt de destinació de l'estat de coses indicat pel predicat", aquesta definició queda completada si precisem que el predicat ha de ser de transferència. Aquest argument verbal té la possibilitat de ser animat o inanimat, però només pot pronominalitzar en *li* quan representa metes animades, així doncs deixem de banda les metes inanimades, que pronominalitzen en *hi*.

- (10) a. *Li ha regalat un gos a la seva filla.*   **Meta animada**
b. *Hi han enviat molts soldats, al front.*   **Meta inanimada**

Fixem-nos en els contrastes de gramaticalitat següents:

- (11) a. **He donat el teu article.*⁴   **Meta**
b. *Li he donat el teu article.*
- (12) a. *Ha cuinat peix fregit.*   **Benefactiu**
b. *Li ha cuinat peix fregit.*
- (13) a. *Han tibat els cabells de la Cinta.*   **Possessiu**
b. *Li han tibat els cabells.*

---

⁴ Exemple extret de BEL, A. (2002): *Les funcions sintàctiques*, dins la Gramàtica del Català Contemporani.

A (11), el verb requereix una meta perquè la seva estructura argumental sigui satisfeta, en paraules de Bel (2002) el que succeeix en aquest exemple és que “el desplaçament que comporta el verb donar no es veu acomplert si hi falta l’element indicador de la destinació”. Això no vol dir que aquesta oració no pugui ser considerada gramatical pels parlants si aquests sobreentenent que hi ha una meta no expressada; però considerem com fa Bel (2002) que l’oració no està estrictament ben formada. En canvi, als altres dos verbs *cuinar* i *robar* no els cal cap complement d’objecte indirecte perquè les oracions de (12) i (13) puguin ser gramaticals.

2.2 Clítics que no estan necessàriament requerits pel verb

Dels clítics que no estan necessàriament lligats al verb, només en podem estudiar el de tipus benefactiu i el de possessiu. És difícil estudiar el datiu ètic per diversos motius que deriven del fet que no es pot elicitat fàcilment, a més, tal i com diu Bonet (2002), els clítics de datiu ètic, “no es relacionen amb cap sintagma de l’oració (s’afegeixen a la construcció) i no formen part del verb”.

Tant els datius benefactius com els possessius es caracteritzen perquè estan formats per un SP introduït per la preposició *a* i, igual que les metes, pronominalitzen en *li*. Cap dels dos, a diferència dels objectes indirectes que expressen meta, formen part de l’estructura argumental del verb, per aquest motiu el pronom datiu *li* no és estrictament necessari per a la bona formació de l’oració.

El complement benefactiu afegeix un participant animat a l’oració que és positiva o negativament afectat per un procés de tipus creatiu com ara *compondre*, *rostir*, *fer un collage*, *dibuixar*, etc.

(14) *En Pau prepara un entrepà.*

(15) *En Pau li prepara un entrepà al seu fill.*

Fixem-nos que a **(14)** no cal que hi aparegui el clíctic de datiu *li* ni un SD ple d'objecte indirecte perquè l'oració estigui ben formada. En canvi, a **(15)** trobem un matis semàntic diferent al de **(14)** afegit pel clíctic *li* amb valor benefactiu, aquí *En Pau* prepara un entrepà en benefici del seu fill, per tant l'acció del subjecte està orientada a l'element al qual es refereix el datiu *li*.

El comportament dels clítics amb valor de possessiu és diferent. Aquests clítics mantenen una relació de possessió amb l'element de l'oració que té com a paper temàtic tema o pacient. Aquesta relació s'estableix de forma que el tema forma part o bé és propietat de l'ens animat al qual fa referència el clíctic de datiu.

Hi ha dos tipus de possessió, l'alienable que expressa només possessió d'un element per un altre i la inalienable que expressa la relació existent entre una persona o animal i una part o òrgan del seu cos o bé entre un objecte i una de les seves parts essencials, per exemple el motor respecte el cotxe:

(16) *Li he trobat la joguina a l'Enric*⁵ . **Possessió**

alienable

(17) a. *A en Ramon se li ha perforat un pulmó.* **Possessió**

inalienable

b. *Se li ha espatllat el motor, al cotxe.*

El complement que substitueix el clíctic possessiu es pot parafrasejar per una expressió amb un possessiu o bé per un SP introduït per la preposició *de*. Així doncs, la frase amb el clíctic de datiu de **(18)** es pot parafrasejar amb les oracions a **(18b)** i **(18c)**:

(18) a. *Li ha espatllat el cotxe.*

---

⁵ Exemple extret de BEL, Aurora (2002)

b. Ha espatllat el seu cotxe⁶.

c. Ha espatllat el cotxe d'en Pau.

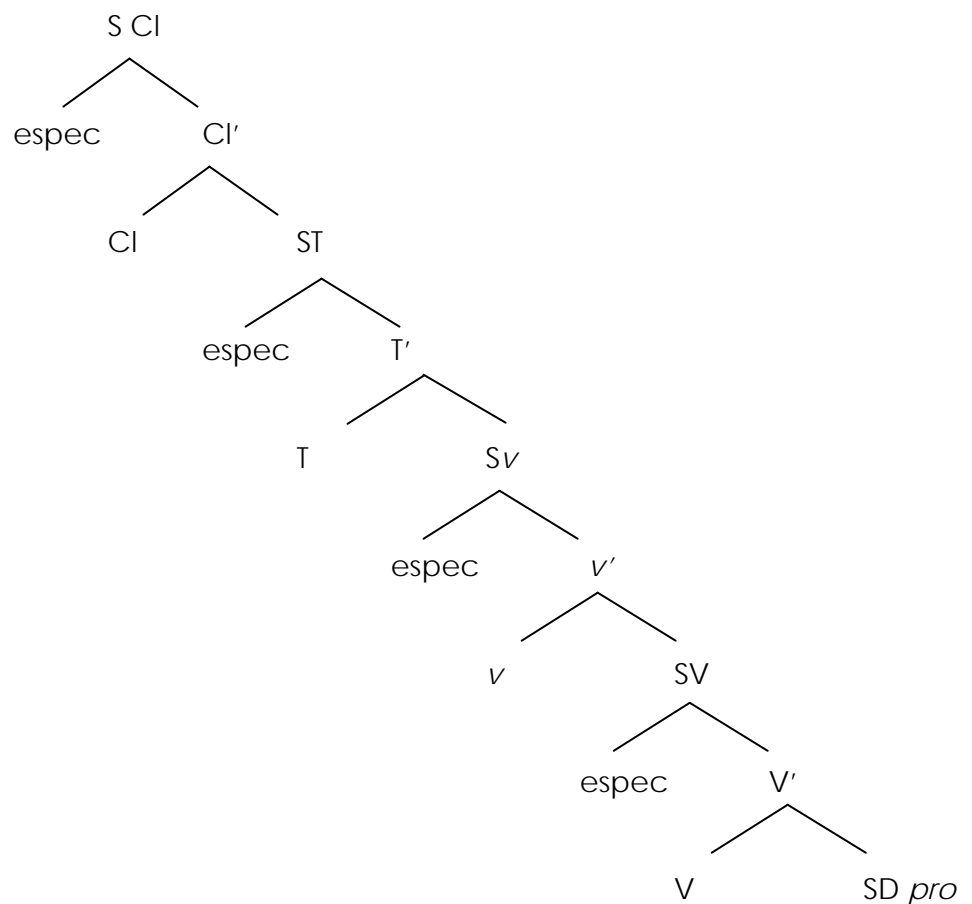
⁶ Per alguns parlants la gramaticalitat d'aquesta oració és dubtosa

3. L'ADQUISICIÓ DELS CLÍTICS

3.1 Marc teòric

Adoptem l'anàlisi de les construccions de clíctic que fa Sportiche (1996) segons la qual hi ha una projecció funcional de sintagma clíctic. A l'anàlisi fem servir el sintagma *Sv*, així doncs, hi afegim la idea de Chomsky (1995) que expressa que la categoria funcional *Concordança* és prescindible. A (19) se'ns mostra l'estructura d'una oració amb clíctic d'objecte directe o indirecte.

(19) [_{SCI} [clíctic d'objecte] [_{SV} [_V [_{sv} V [_{SD} *pro*]]]]]

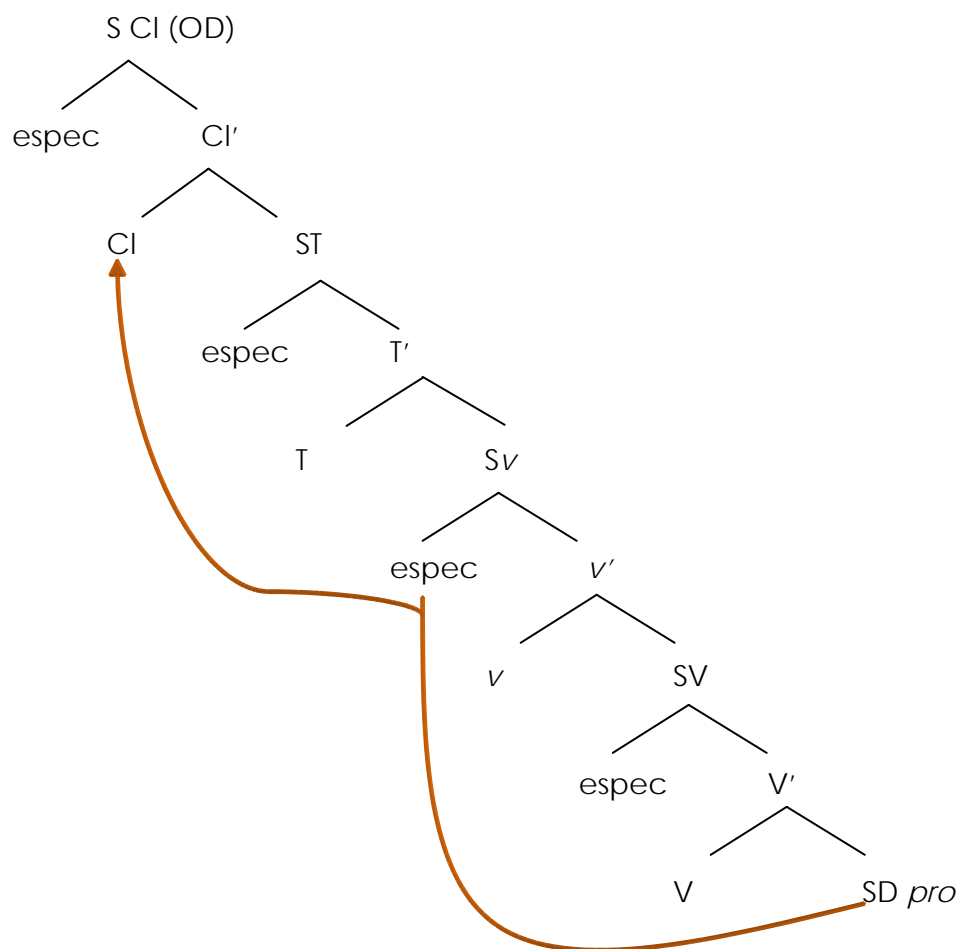
Assumint Sportiche (1996) trobem que el clíctic d'objecte (ja sigui directe o indirecte) es genera al nucli del SCl i trobem un *pro* que sorgeix en la posició on

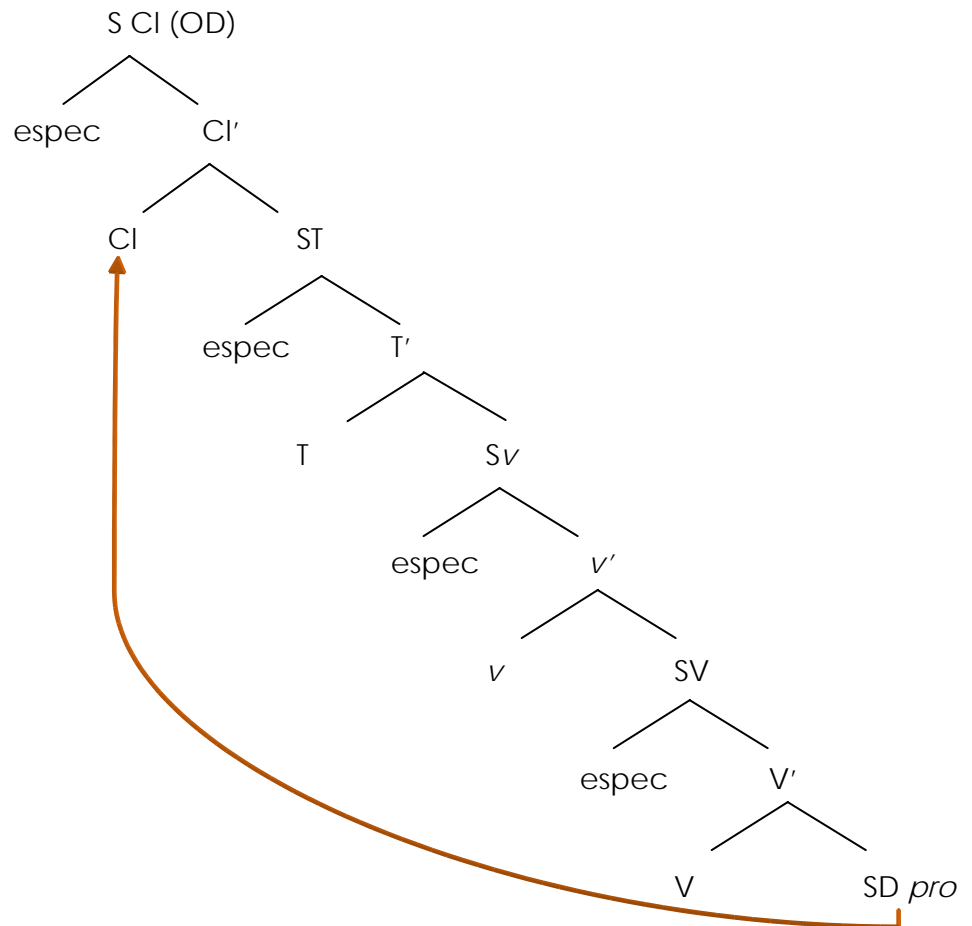
apareixeria l'objecte directe o indirecte ple. Aquest *pro* serà l'encarregat de moure's per tal d'eliminar els trets sintàctics que siguin necessaris.

A (20) i (21) veiem respectivament com s'aplica l'anàlisi que fa Sportiche (1996) al clític d'objecte directe per als dos tipus de llengües que ens cal distingir: les que, com el català, el francès i l'italià, fan concordança de participi i que per tant, hauran de comprovar dos trets a la derivació (20); i les que no en fan, com el romanès, el castellà, el portuguès, el serbocroat i el grec, que només deixen una traça a al nucli del SD (21):

(20) [_{SCI} *pro*_i [_{clíctic d'objecte directe}] [_{sv} *t*_i [_V] [_{sv} V [_{SD} *t*_i]]]]

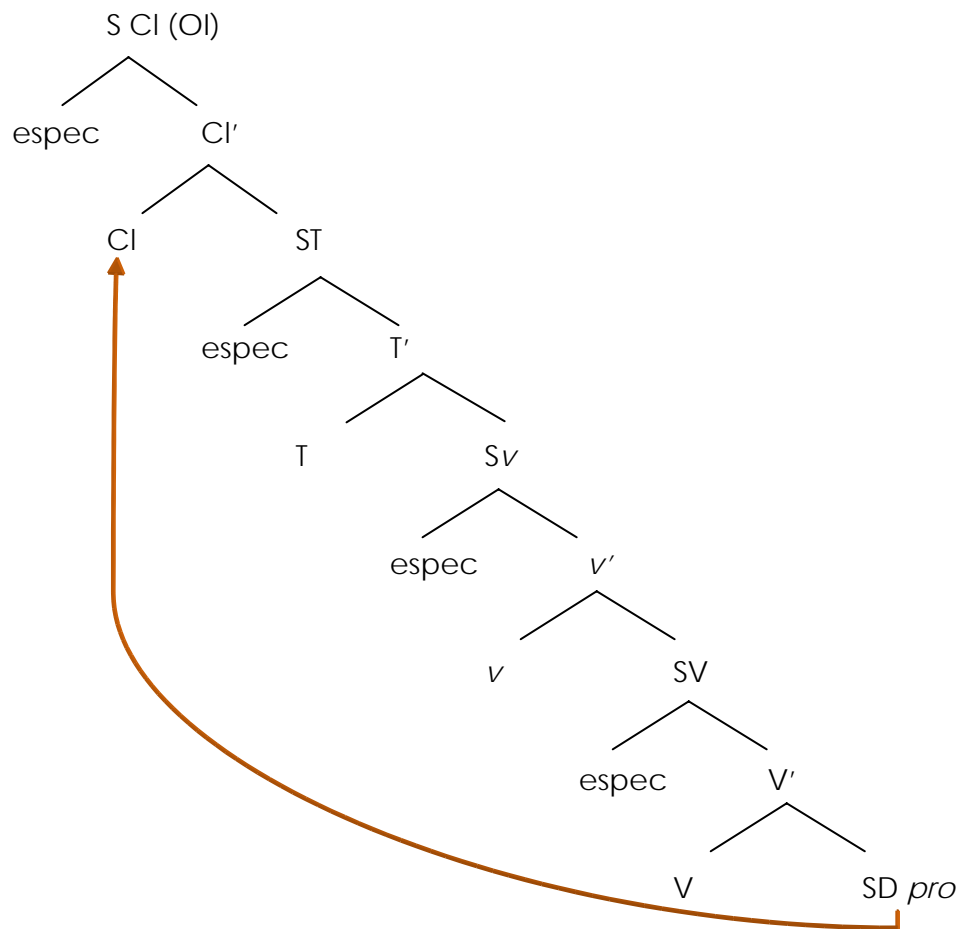
(21) [_{SCI} *pro*_i [_{clític d'objecte directe}] [_{S_v} [_V] [_{S_v} V [_{SD} *t_i*]]]]

Tant a (20) com a (21) veiem que el Sintagma determinant (SD) *pro* ha de traslladar-se al SCI. Per tal de fer-ho el *pro* ha de concordar amb el clític d'objecte directe. Si a la llengua hi ha concordança de participi, com en el cas de (20), abans el *pro* haurà d'eliminar trets al Sv. Llavors trobem que el *pro* ha de comprovar dos trets sintàctics. En canvi, a (21) veiem que l'SD *pro* no ha d'eliminar trets al Sv i per tant el *pro* ha d'eliminar només un tret a la derivació.

L'objecte indirecte no dóna lloc a la concordança de participi i per tant assumim que l'estructura que se seguirà, en principi, serà la mateixa que a (21) per a totes les llengües, sense que hi hagi patrons diferenciats:

(22) [_{sci} **pro**_i [**clíctic d'objecte indirecte**] [_{sv} [V] [_{sv} V [_{sd} **t_i**]]]]

El *Unique Checking Constraint* o *UCC* (*Principi de comprovació única*) com el *Minimize Violations* (*Minimitzeu violacions*), [Wexler 1998; per aparèixer] són les dues hipòtesis que proposa Wexler per tal d'explicar l'adquisició dels clítics d'objecte directe. Mentre que aquest darrer principi és compartit per les gramàtiques adultes i

les infantils, el *UCC* s'aplica exclusivament a les gramàtiques infantils. La combinació de totes dues hipòtesis explica les diferències d'adquisició dels clítics d'objecte directe entre els dos tipus de llengües romàniques: les que presenten un grau d'omissió bastant elevat i les que no en presenten un percentatge rellevant.

(23) ***Unique Checking Constraint:*** The D-feature of DP can only check against one functional feature⁷

(24) ***Minimise Violations:*** Given an LF, choose a numeration the derivation of which violates as few grammatical properties as possible. If two numerations are both minimal violators, either one may be chosen⁸

Aquests dos principis van ser proposats a Wexler (1998; per aparèixer) per tal d'explicar l'estadi d'infiniutius opcionals (*root infinitive*) i va ser aplicada posteriorment a l'adquisició dels clítics d'objecte directe a Tsakali i Wexler (2003) i Wexler, Gavarró i Torrens (2004), entre d'altres. Segons aquestes obres, la producció i l'omissió dels clítics d'objecte directe són el resultat de la interacció entre aquests dos principis, de forma que, en una llengua en la qual el clític hagi de comprovar un sol tret sintàctic a la seva derivació no s'entrarà en conflicte amb el *Principi de Comprovació Única*. En canvi, en una llengua en la qual el clític hagi de comprovar dos trets sintàctics a la derivació, l'infant entrarà en conflicte amb aquest principi, si se'n surt i comprova tots dos trets, el clític sorgeix com ho faria en un adult al violar aquest principi. Però si l'infant no comprova els dos trets sintàctics i consegüentment

---

⁷ ***Principi de Comprovació Única:*** El tret D del SD no pot verificar més d'un tret d'una categoria funcional.

⁸ ***Minimitzeu Violacions:*** Donada una FL, escolliu una numeració la derivació de la qual violi tan poques propietats gramaticals com sigui possible. Si hi ha dues numeracions que impliquen totes dues el nombre mínim de violacions, les dues són possibles.

no viola el *UCC*, la derivació viola el principi de projecció del sintagma, el clític no s'hi pot inserir i s'omet.

Les dues derivacions que hem descrit són possibles, ja que totes dues violarien tan sols un principi gramatical i per tant estarien en igualtat de condicions per passar pel filtre que expressa *Minimizeu Violacions*. Els nens parlants de les llengües amb concordança de participi d'objecte directe deixen d'ometre aquests clítics quan madura la seva gramàtica.

Aquesta teoria s'ha aplicat a l'adquisició de d'objecte directe en un nombre considerable de llengües. Nosaltres el que pretenem fer és aplicar-la a l'adquisició del clític d'objecte indirecte en català, tal i com ja han fet Babyonyshev i Marin (2006), en romanès, i Carmona i Silva (2007), en portuguès, i veure si en català succeeix o no el que prediuen els principis que acabem de citar.

LLENGÜES ESTUDIADES DES DE LA <i>UCC</i>
Francès
Italià
Català
Castellà
Grec
Serbocroat
Romanès
Portuguès europeu

Taula A: Llengües que han estat estudiades des de la *UCC*

3.2 L'adquisició de l'objecte directe

3.2.1 Repàs general dels estudis fets

Acabem de veure les prediccions que fa la *UCC* respecte a l'adquisició dels clítics d'objecte directe i indirecte. Tot seguit volem exposar els resultats que s'han obtingut per l'objecte directe perquè alguns d'ells seran un terme rellevant de

comparació amb els resultats que s'obtenen per l'objecte indirecte en el nostre treball.

Primer de tot, volem destacar alguns dels estudis que s'han fet fins el moment sobre el clíctic d'objecte directe: Jakubowicz et al. (1996) i Jakubowicz i Rigaut (2000) per al francès; Schaeffer (1997; 2000) per a l'italià; Tsakali i Wexler (2003) per al grec; llic i Deen (2003) per al serbocroat; Wexler, Gavarró i Torrens (2003) per al català i castellà; Gavarró, Mata i Ribera (2005) per al català; Babyonyshev i Marin (2004; 2006) per al romanès; i, finalment, Costa i Lobo (2006) pel portuguès europeu.

Des de Jakubowicz et al. (1996), pel francès, i Schaeffer (1997) per l'italià, ja s'indicava que hi havia una gran proporció d'omissions del clíctic d'objecte directe a les gramàtiques infantils d'aquestes dues llengües. A Wexler (1998) s'apunta que els principis que donen compte dels infinitius d'arrel es poden aplicar a una llengua com el francès per tal d'explicar l'opcionalitat d'omissió que es produeix amb el clíctic d'acusatiu.

Posteriorment, a Lyczkowski (1999) es va estudiar l'adquisició dels clíctics d'acusatiu i de datiu en castellà a partir de dades espontànies. L'autor afirma que les dades que obté pel castellà són coherents amb els principis que es proposen a Wexler (1998). També cal remarcar que a Wexler, Gavarró i Torrens (2004) es pren sota consideració experimentalment el castellà comparat amb el català i s'estableixen els dos patrons d'adquisició del clíctic d'acusatiu.

CLÍCTICS D'OBJECTE DIRECTE (Lyczkowski 1999)				
PRODUCCIÓ	OMISSIÓ	DOBLAMENT	SD PLE	ALTRES ERRORS
34,44%	1,89%	2,74%	57,71%	3,22 %
364	20	29	610	34

Taula B: *Resultats totals de Lyczkowski (1999) per als clítics d'objecte directe del castellà*

3.2.2 La variació entre llengües: dos patrons, dos models d'adquisició

Wexler, Gavarró i Torrens (2004), fixant-se en les propietats de les diferents llengües que s'havien estudiat fins al moment, proposen que hi ha una correlació entre l'omissió dels clítics als primers estadis de la llengua infantil i el fet que a la llengua a estudiar hi hagi concordança entre el participi i el clític d'acusatiu. Així doncs, a l'adquirir llengües com el francès, el català i l'italià, que presenten concordança de participi, (25) i (26), els nens hauran de verificar més d'un tret del SD, conseqüentment violaran el *Principi de Comprovació Única* amb les conseqüències que això comporta. Cal destacar que en català la concordança de participi no és un fenomen indispensable per la bona formació de les oracions, però no sembla que hagi una diferència entre producció i ommissió si comparem el català i el francès.

(25)	a. <i>Je les avais faites</i>	Francès
	b. * <i>Je les avais fait∅</i>	
(26)	a. <i>(Jo) les he fetes</i>	Català
	b. <i>(Jo) les he fet∅</i>	

En canvi, els nens que adquireixin llengües com l'espanyol, el portuguès, el grec o el romanès, que no tenen concordança entre el participi i el complement d'acusatiu, no hauran de comprovar més d'un tret del SD i, en conseqüència, no violaran la *UCC*.

(27)	a. <i>(Yo) las he hecho</i>	Castellà
	b. * <i>Yo las he hechas</i>	
(28)	a. <i>Eu as tenho feito</i>	Portuguès europeu

b. **Eu as tinha feitas*

PATRÓ I: Amb concordança de participi	PATRÓ II: Sense concordança de participi
Francès	Castellà
Italià	Portuguès europeu
Català	Romanès
	Grec
	Serbocroat

Taula C: Patrons de les llengües segons si fan concordança de participi

Mirem els resultats que se'ns presenten a Wexler, Gavarró i Torrens (2004)⁹ per les dues llengües que estudien. La comparació de les dues ens exemplifica el comportaments dels clítics dels dos patrons existents d'adquisició dels clítics:

	PRODUCCIÓ	OMISSIÓ	SD PLE
2 anys	100% (32/32)	0%	0%
3 anys	97,5% (39/40)	2,5% (1/40)	0%
4 anys	100% (40/40)	0%	0%

Taula D: Resultats de Wexler, Gavarró i Torrens (2004) per als clítics d'objecte

directe en castellà

	PRODUCCIÓ	OMISSIÓ	SD PLE
1-2 anys	22,6% (7/31)	74,2% (24/31)	3,2% (1/31)
3 anys	68,2% (30/44)	25% (11/44)	6,8% (3/44)
4-5 anys	95,7% (45/47)	4,2% (2/47)	0%

⁹ Prenem les dades de l'experiment en present

Taula E: *Resultats de Wexler, Gavarró i Torrens (2004) per als clítics d'objecte directe en català*

3.3 L'adquisició de l'objecte indirecte

3.3.1 Antecedents

Fins fa relativament poc l'adquisició de l'objecte indirecte no s'havia estudiat gaire i a més, gairebé ningú havia emprat experiments d'elicitació per tal d'obtenir resultats. Fins que Babyonyshev i Marin (2006) no van fer un estudi sobre l'adquisició dels clítics d'objecte directe i d'objecte indirecte en romanès, només s'havia estudiat el castellà i les dades emprades en gairebé tots aquests treballs s'havien extret de la recollida de la parla espontània dels subjectes.

Els autors que han estudiat l'adquisició de l'objecte indirecte en espanyol són: Wexler i Torrens (1996), Anderson (1998), Lyczkowski (1999) i Blasco (2000). Les autores que han estudiat l'adquisició de l'objecte indirecte en altres llengües són: Babyonyshev i Marin (2006) el romanès i Carmona i Silva (2007) el portuguès europeu.

A Wexler i Torrens (1996) s'hi estudia la parla espontània d'un nen monolingüe castellà centrant-se en el doblament de clíctic durant aproximadament dos anys; l'estudi conclou que no hi havia problemes en l'adquisició dels clítics de datiu¹⁰.

Anderson (1998), va emprar un experiment d'elicitació de pronoms en nominatiu i de clítics d'acusatiu i de datiu en espanyol porto-riqueny per descobrir-ne l'ordre d'aparició dels clítics en la parla dels subjectes que havia escollit prèviament, a més va recollir dades espontànies dels mateixos subjectes amb el mateix propòsit. En una de les proves preliminars va veure que 32% de nens dels nens que volia entrevistar ja havien adquirit completament tots els clítics i com que

---

¹⁰ Els detalls de Wexler i Torrens (1996) són indirectes, s'han extret de Babyonyshev i Marin (2006)

un dels objectes del seu treball era veure l'evolució en el temps de l'adquisició dels clítics va descartar-los. Així doncs, al seu estudi va concloure que el percentatge restant, que és el 68% dels 40 nens a qui havia fet l'experiment, amb una edat compresa entre els 2;0¹¹ i els 3;10, manejava perfectament tots els clítics pronominals.

Lyczkowski (1999) va estudiar la parla espontània de tres nens monolingües del corpus de parla infantil anomenat *CHILDES*. Es va concloure que els infants castellanoparlants, en general, no tenien problemes per adquirir aquest clíctic ja que el començaven a produir molt aviat i no s'ometia gairebé mai en contextos on fossin obligatoris. Hi havia una excepció, perquè un dels subjectes n'ometia la meitat, però hi havia masses poques dades d'aquest nen perquè se'n poguessin extreure conclusions fiables.

CLÍTICS D'OBJECTE INDIRECTE (Lyczkowski 1999)				
PRODUCCIÓ	OMISSIÓ	DOBLATGE	SD PLE	ALTRES ERRORS
61%	0,48%	8,37%	2,39%	3,83 %
(355)	(2)	(35)	(10)	(16)

Taula F: Resultats totals¹² de Lyczkowski (1999) del clíctic d'objecte indirecte en *castellà*

A Blasco (2000), s'examinen els clítics d'acusatiu i de datiu, mitjançant una tasca de repetició. L'autora afirma que als primers anys hi ha un nombre d'omissió una mica més alt que en anys posteriors, però a partir de l'edat 2;1 els nens empren perfectament tant els clítics d'acusatiu com els de datiu¹³.

Babyonyshev i Marin (2006) aporta dades l'adquisició dels clítics d'acusatiu i de datiu en romanès mitjançant dos experiments d'elicitació; els participants de l'experiment d'objecte indirecte tenen una edat entre 2;5 i 3;10. Les autores afirmen

¹¹ Segueixo l'anotació estàndard: anys;mesos

¹² Per a consultar els resultat individuals remetem al lector a les taules **P**, **Q** i **R** (pàgs. 35 i 36)

¹³ Els detalls de Blasco (2000) són indirectes, s'han extret de Babyonyshev i Marin (2006)

que en aquesta etapa no hi ha problemes d'adquisició del clític d'objecte indirecte, tal i com succeeix amb el d'objecte directe. El clític es produeix tan aviat com la *MLU*¹⁴ dels subjectes és suficient per a la llargada de la producció. També incloem els resultats del clític d'objecte directe. Entre parèntesis s'indica el nombre de subjectes.

SUBJECTES SEGMENTATS		PRODUCCIÓ DEL CLÍTIC D'OBJECTE DIRECTE	SINTAGMA DETERMINANT PLE	OMISSIÓ DEL CLÍTIC D'OBJECTE DIRECTE
ANYS	2 ANYS (12)	38% - 94/193	2% - 3/193	60% - 96/193
	3 ANYS (13)	93% - 361/387	0,5% - 2/387	6,5% - 24/387
MLU	<2 MLUw (7)	16% - 25/104	2% - 1/104	82% - 78/104
	> 2 MLUw (18)	86% - 430/476	1% - 4/476	13% - 42/476

Taula G: Dades del primer experiment de Babyonyshev i Marin (2006). Clítics d'objecte directe en *romanès*

SUBJECTES SEGMENTATS		CLÍTIC D'OBJECTE DIRECTE		CLÍTIC D'OBJECTE INDIRECTE	
		PRODUCCIÓ	OMISSIÓ	PRODUCCIÓ	OMISSIÓ
ANYS	2 ANYS (9)	86% - 76/88	14% - 12/88	82% - 114/133	18% - 19/133
	3 ANYS (9)	86% - 73/86	14% - 13/86	74% - 101/122	26% - 21/122
MLU	<2 MLUw (2)	16% - 3/19	84% - 16/19	0% - 0/15	100% - 15/15
	> 2 MLUw (16)	94% - 146/155	6% - 9/155	87% - 15/240	13% - 25/240

¹⁴ Mean Length of Utterance (Llargària mitjana de les expressions)

Taula H: Dades del segon experiment de Babyonyshev i Marin (2006). Clítics d'objecte directe i clítics d'objecte indirecte en romanès

Per últim, a Carmona i Silva (2007), s'hi estudia el comportament dels clítics de datiu de 6 nens de 3 anys i de 8 nens de 4 anys. Els resultats obtinguts en aquest treball mostren que els nens tenen predilecció per la forma nul·la del clític amb una freqüència d'entre el 47% i el 60%. Els contextos amb els que han treball aquestes dues autores són contextos en els quals el portuguès adult no opta mai per la forma nul·la. Les autores expliquen aquestes dades com a resultat de *A hipótese de complexidade* (la hipòtesi de complexitat) on el que és rellevant a l'hora d'ometre o produir un clític d'acusatiu o de datiu és la persona del clític i no pas la seva funció sintàctica¹⁵.

RESULTATS GLOBAIS	Forma nul·la	Producció del clític	SD Ple	Pronom Fort	No Responen
	58%	9%	15%	15%	3%
EN ENCLISI	Forma nul·la	Producció del clític	SD Ple	Pronom Fort	No Responen
	65%	10%	13%	11%	3%
EN PROCLI	Forma nul·la	Producció del clític	SD Ple	Pronom Fort	No Responen

¹⁵ Per a una visió més detallada d'aquesta hipòtesi vegeu COSTA e LOBO (2004) i CARMONA e SILVA (2006), entre d'altres.

	60%	11%	9%	16%	3%
CONTEXT D'ILLA	Forma nul·la	Producció del clític	SD Ple	Pronom Fort	No Responen
	47%	8%	22%	20%	3%

Taula I: Resultats de Carmona i Silva (2007) del clítics de complement indirecte en portuguès europeu¹⁶

Estudis com Babyonyshev i Marin (2006) demostren que la *MLU* dels infants influeix en l'aparició del clític, si un infant la té més baixa de 2, omet sempre el clític de datiu i una mica més del 80% quan és acusatiu. Com que nosaltres hem segmentat els nens en franges d'edat i no en franges d'*MLU* també ens haurem de guiar per la comparació entre els nostres resultats i els dels altres treballs que com el nostre han segmentat els nens per franges d'edat.

Així doncs, considerem que per tal de comparar els nostres resultats també haurem de fixar-nos en els resultats que obtenen Wexler, Gavarró i Torrens (2004) per l'adquisició del clític d'objecte directe en català, si els nostres resultats s'allunyen dels seus, podrem concloure que no hi ha problemes en l'adquisició dels clítics d'objecte indirecte.

3.3.2 Prediccions

Com hem vist a la subsecció anterior, als estudis fets sobre l'adquisició del clític de datiu *li*, els autors sempre conclouen que no hi ha una omissió significant

¹⁶ De Carmona i Silva (2007) no disposem de les dades en valors absoluts.

d'aquest clític i que per tant no hi ha els problemes amb què es troben els infants de les llengües que segueixen el patró I d'adquisició del clític d'acusatiu. El fet que no es trobi un percentatge rellevant d'omissió del clític d'objecte indirecte, fins i tot en els subjectes que han participat als experiments de menor edat, s'ha d'atribuir a la manca de concordança d'aquest clític a les llengües estudiades fins el moment.

Com que el clític de datiu *li* no fa concordança en català, només s'haurà de comprovar un tret a la derivació i no es violarà el *Principi de Comprovació Única* i no s'ometrà el clític per aquest motiu. Així doncs, en aquest estudi esperem trobar un percentatge d'omissió que no sigui rellevant en relació amb el de producció; per tal d'obtenir les conclusions contrastarem les dades obtingudes en aquest experiment amb les dades i resultats trobats en altres treballs similars al nostre, ja estudiïn el clític d'objecte directe en català o bé el clític d'objecte indirecte en qualsevol altra llengua ja presa sota consideració.

4. L'EXPERIMENT

Per tal d'esbrinar si els nens ometen el clíctic en un context obligatori s'ha confeccionat una tasca d'elicitació del clíctic basada en la de Babyonyshev i Marin (2006) i en la de Wexler, Gavarró i Torrens (2004). També s'ha consultat Crain i Thornton (1998). A continuació detallem l'experiment:

4.1 Subjectes

L'experiment s'ha fet en 38 nens que adquirien el català com a primera llengua, com a mínim un dels seus dos progenitors els parlava en aquesta llengua, també hem emprat un grup de control format per 10 adults. Tots els nens i els adults del grup de control parlaven el mateix dialecte, el català central, i procedien de Sant Cugat del Vallès, Sant Feliu, Terrassa i Barcelona. A continuació mostrem els grups d'edat en els quals hem partit el total dels subjectes entrevistats:

	FRANJA D'EDAT	NOMBRE DE SUBJECTES	RANG D'EDAT	MITJANA D'EDAT
NEN	2 anys	8	2;4,0 - 2;10,11	2;7,7
	3 anys	10	3;2,17 - 3;11,15	3;6,15
	4 anys	10	4;2,1 - 4;11,14	4;6,17
	5 anys	10	5;0,2 - 5;11,11	5;5,17
	TOTAL	38	2;4,0 - 5;11,11	4;1,9
	ADULT	TOTAL	10	-

Taula J: Grups d'edat en els quals s'han partit els subjectes

A cada subjecte se li han fet 11 preguntes, per tant esperariem trobar 528 respostes entre nens i adults. Considerem que una resposta no és adequada en diferents casos, per exemple si no respon a la pregunta com a mínim amb un verb que s'adeqüi a la pregunta, o bé no diu res, o bé contesta alguna cosa que no té a veure amb el que se li pregunta, o bé si contesta algun altre nen. A **(29)** donem exemples de respostes no vàlides i a **(30)** de respostes vàlides:

- (29)** a. - Què fa el rei amb la nena?
 - **Sopa** **Pau**
2; 5
- b. - Què fa la nena amb el rei?
 - **Oh que maca!** (referint-se a una corona)
Clodagh 3; 9
- c. - Què fa la guineu amb la nena?
 - **Un besito** **Roger 2; 6**
- (30)** a. - Què fa el cuiner amb la guineu?
 - **Estira** **Abril 2; 4**
- b. - Què fa el cuiner amb la nena?
 - **Li dóna el ... el** **Dídac 2; 5**
- c. - Què fa el cuiner amb la guineu?
 - **Li ha estirat de la cueta de tan dolent que és**
Adrià 3; 7

4.2 Disseny de l'experiment

L'experiment consta de cinc històries diferents on apareixen les 11 preguntes que hem volgut formular a cada infant. Cal remarcar que les preguntes s'han confeccionat per tal que els nens les haguessin de contestar obligatòriament amb

el datiu de tercera persona singular en forma de clític i amb el verb conjugat en la tercera persona del singular del present d'indicatiu. Ens hem encarregat de crear un context en el qual una resposta amb el SD ple no fos possible i ho hem aconseguit, ja que cap dels subjectes no ha contestat ni una de les preguntes amb un SD ple en lloc del clític d'objecte indirecte. Per tal de desenvolupar l'experiment hem fet servir quatre titelles.

El model d'història que hem emprat és el següent:

(31) **EXPERIMENTADORA:** - Mira! La nena plora. Ha caigut i té el vestit brut.

NENA: - Mira, cuiner, tinc el vestit brut!

CUINER: -Vine, nena, vine que jo tinc un drap per a netejar vestits!

(El cuiner li neteja el vestit)

→ Pregunta formulada: **Què fa el cuiner amb la nena?**

→ Resposta adulta: **Li neteja el vestit/ Netejar-li el vestit**

El referent del clític de datiu era un nom comú ja fos masculí o femení (cal recordar que no hi ha distinció de gènere al clític de datiu) que es donava en un altre cas, normalment en nominatiu, dins de la historieta prèvia a la pregunta per tal de facilitar al màxim la producció de la resposta demanada. També apareixen a la historieta prèvia totes les paraules indispensables, així doncs els nens sentien tots els mots que havien d'emprar a les seves produccions excepte el clític. A més a més, per tal de no produir el clític de datiu i no condicionar el subjecte, s'ha emprat com a recurs el verb genèric *fer*.

Seguint Babyonyshev (2006) hem escollit tres tipus de clítics: a. Datius amb valor de meta (que argumentalment són sempre necessaris), b. Datius amb valor de

benefactiu i c. Datius amb valor possessiu (tots dos no estrictament necessaris per satisfer l'estructura argumental del verb). A la taula següent apareixen els ítems emprats:

<p>a. Meta</p> <p>La nena li posa una corona, al rei El cuiner li dóna un tomàquet, a la nena El cuiner li tira/dóna un ou, a la guineu El cuiner li dóna un regal, a la nena</p>
<p>b. Benefactiu</p> <p>El rei li llegeix/explica un conte, a la nena El rei li fa/dóna sopa, a la nena El cuiner li neteja/renta el vestit, a la nena</p>
<p>c. Possessiu</p> <p>La guineu li tapa la boca/posa la mà a la boca, a la nena</p> <p>El cuiner li estira/agafa la cua, a la guineu La guineu li estripa el diari, al cuiner La guineu li pren el tomàquet, a la nena</p>

Taula K: Verbs emprats a l'experiment

4.3 Materials

El material que s'ha fet servir ha estat: quatre titelles de drap (un rei, una nena, un cuiner i una guineu) i diversos objectes de joguina (un plat de sopa i una cullera de plàstic, retalls de paper de diari que simulaven uns diaris de debò, una corona daurada de cartró, un ou i un tomàquet de fusta i una capseta embolicada en paper de regal amb un llaç a sobre que simulava un regal).

4.4 Procediment

L'experiment es va dur a terme a l'escola *El Turó de Can Mates* (St. Cugat del Vallès) i en dues llars d'infants diferents: *L'oreneta* (Terrassa) i *Flapi* (Sant Feliu del Llobregat), en una habitació separada o en un racó apartat de l'aula comuna.

En aquest estudi, per qüestions de temps i de disposició dels infants, s'han escollit franges d'edat en anys com a mesura de desenvolupament lingüístic, una altra opció hagués estat mesurar-lo en franges d'*MLU* com Babyonyshev i Marin (2006) i Gavarró, Mata i Ribera (2005) on abans de dur a terme l'experiment o el recompte de les dades, respectivament, s'ha calculat la *MLU* de cadascun dels subjectes als quals es passà l'experiment.

A diferència de Babyonyshev i Marin (2006), en aquest treball no s'han preparat dues preguntes d'elicitació per si fallava la primera, ja que no ho hem cregut necessari a causa de la brevetat de les preguntes de l'experiment confeccionat per al present estudi. Això és degut a que en català, per raons de simplicitat dels contextos d'aparició del clític, les preguntes les podíem fer fàcils de computar, la majoria eren del tipus *Què fa X amb Y?* Al nostre experiment si un nen no contestava la pregunta o contestava una altra cosa que no fos omissió/producció de clític, se li tornava a formular la mateixa pregunta un cop més.

5. RESULTATS

5.1 Anàlisi estadística

En aquesta secció es descriuen els resultats obtinguts de l'experiment que hem dut a terme, primer s'analitza l'omissió dels clítics respecte l'edat dels subjectes i tot seguit l'omissió del clític segons el seu tipus (meta, benefactiu o possessiu). Per l'anàlisi estadística s'han emprat els programes següents: l'SPSS per a l'estadística descriptiva i el SAS per a l'estadística comparativa.

Com ja hem dit a la secció anterior, a cada subjecte se li han fet 11 preguntes, per tant esperàriem trobar 528 respostes entre nens i adults, però les respostes infantils, sobretot entre els nens de menor edat, a vegades no eren adequades o simplement no produïen cap mena de resposta en alguna de les preguntes. Finalment, hem disposat de 444 respostes, de les quals 334 les van produir nens i 110 adults. Els 10 adults del grup de control han contestat el 100% de les preguntes de forma adequada (*100% performance*).

GRUP D'EDAT DELS SUBJECTES	RESPOSTES		
	PRODUCCIÓ O OMISSIÓ	NO CONTESTA O ALTRES	TOTAL
2	64,8% - 57	35,2% - 31	100% - 88
3	68,2% - 75	31,8% - 35	100% - 110
4	86,4% - 95	13,6% - 15	100% - 110
5	97,3% - 107	2,7% - 3	100% - 110
Adults	100% - 110	0% - 0	100% - 110

TOTAL	84,1% - 444	15,9% - 84	100% - 528
--------------	-------------	------------	------------

Taula L: Respostes vàlides o vàlides segons el grup d'edat dels subjectes

	PRODUCCIÓ O OMISSIÓ DEL CLÍTIC	NO CONTESTA O ALTRES	TOTALS
NENS	79,9% - 334	20,1% - 84	100% - 418
ADULTS	100% - 110	0%- 0	100% - 110
TOTALS	84,1% - 444	15,9% - 84	100% - 528

Taula M: Respostes vàlides o no vàlides segons si els subjectes són nens o adults

5.1.1 Anàlisi de l'omissió del clítics

A grans trets es pot veure que hi ha diferències d'omissió entre les diverses franges d'edat. Per veure les taules estadístiques de l'anàlisi comparativa remetem el lector a l'apèndix.

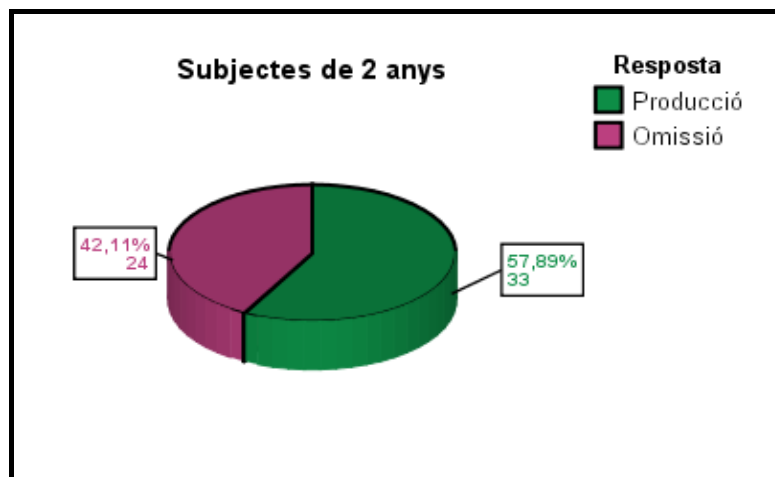
En aquesta taula veiem els resultats descriptius de l'experiment, que estan dividits per grup d'edat. Els adults, tal i com s'espera, fan un 100% de producció del clític:

GRUP D'EDAT DELS SUBJECTES	RESPOSTES		
	PRODUCCIÓ	OMISSIÓ	TOTAL
2	57,89% - 33	42,11% - 24	100% - 57
3	90,54% - 67	9,46% - 7	100% - 74
4	96,84% - 92	3,16% - 3	100% - 95

5	100% - 107	0% - 0	100% - 107
Adults	100% - 110	0% - 0	100% - 110
TOTAL	92,3% - 409	7,7% - 34	100% - 443

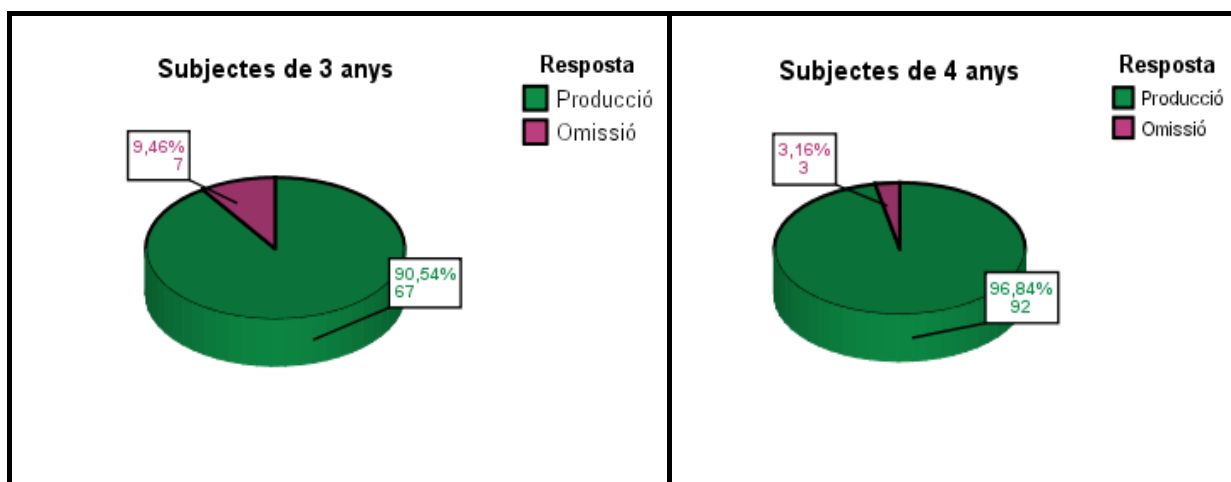
Taula N: *Respostes de l'experiment segons el grup d'edat dels subjectes*

Primer de tot, és interessant observar que els nens de 2 anys opten per no produir el clíctic de datiu en el 42,11 % dels casos respecte al 57,86% de producció del clíctic. Aquests subjectes constitueixen pràcticament l'únic grup que omet el clíctic d'objecte indirecte de forma estadísticament significativa.

Gràfic 1: *Resultats dels subjectes de 2 anys*

Els nens de 3 i 4 anys rarament opten per fer l'omissió dels clíctics de datiu. Als gràfics següents podem observar que el percentatge d'omissió és de 9,46% i 3,16%, respectivament, i que aquestes dues xifres s'allunyen bastant del resultat que obtenim pels nens de 2 anys. Amb els percentatges obtinguts i l'anàlisi estadística comparativa de les tres franges d'edat, que apareixen després del gràfic 5, podem determinar que a partir dels 3 anys el percentatge d'omissió no és estadísticament significatiu en comparació al percentatge dels adults.

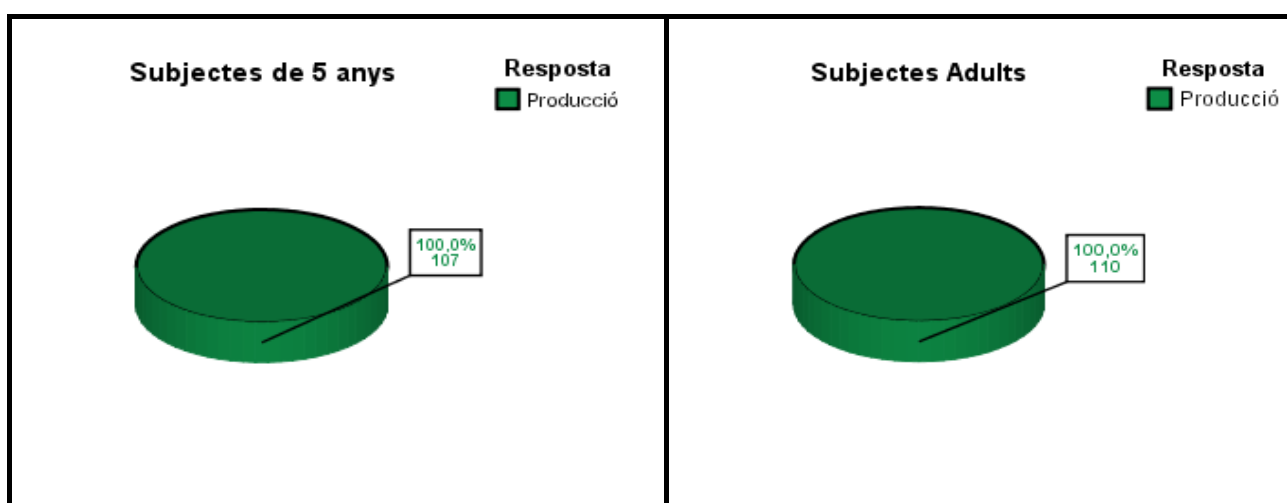

Gràfic 2: Resultats dels subjectes de 3 anys

Gràfic 3: Resultats dels

subjectes de 4 anys

Continuant amb l'anàlisi descriptiva, per últim, cal dir que tant els nens de 5 anys com els adults mostren un 0% d'omissió. Conseqüentment podem afirmar que els nens de 5 anys ja mostren un comportament completament adult del clític. Només ens cal remarcar que en 3 ocasions es va donar una resposta no adequada a la pregunta formulada, ja que trobem 107 dades de producció del clític als nens de 5 anys i 110 a l'adult:

Gràfic 4: Resultats dels subjectes de 5 anys

Gràfic 5: Resultats dels

subjectes adults

Passem ara a l'anàlisi comparativa:

Si analitzem el percentatge d'omissió del clíctic respecte al grup d'edat fent servir els estimadors de l'error estàndard empíric¹⁷, trobem que pels nens de 2 anys, el paràmetre $Pr > |Z|$ és inferior a 0.0001. Un valor inferior a 0.005 és estadísticament significatiu, així doncs, aquesta dada ens permet determinar que l'omissió del clíctic de datiu té relació amb el grup d'edat de nens de 2 anys.

D'altra banda trobem que pels nens agrupats en la franja de 3 anys, el paràmetre $Pr > |Z|$ és de 0.1175, i per tant superior a 0.005, consegüentment, podem afirmar que per aquest grup d'edat el percentatge d'omissió no és estadísticament significatiu.

Si considerem els subjectes de més edat, trobem que l'omissió és massa petita o bé ja no se'n fa, així doncs, amb els percentatges dels grups d'edat de 4 i de 5 anys no n'ha calgut fer una anàlisi comparativa.

5.1.2 Anàlisi d'omissió dels clíctics segons el tipus

Pel que fa al tipus de clíctic, cal comentar que l'anàlisi estadística comparativa de les dades que hem obtingut a l'experiment ens permet afirmar que l'adquisició dels tres tipus de clíctic que hem pres sota consideració no és diferent.

Tanmateix, no podem deixar de comentar que al grup d'edat de 4 anys, malgrat que hi ha desaparegut completament l'omissió dels clíctics amb valor de meta i de benefactiu, hi continua havent omissió del clíctic amb valor de possessiu i es manté gairebé el nombre d'omissions de clíctic amb valor de possessiu que produïen els nens de 3 anys. Però en valors absoluts la xifra és de només 3 omissions de 40 respostes produïdes d'aquest tipus de clíctic, en percentatge un 3,16%.

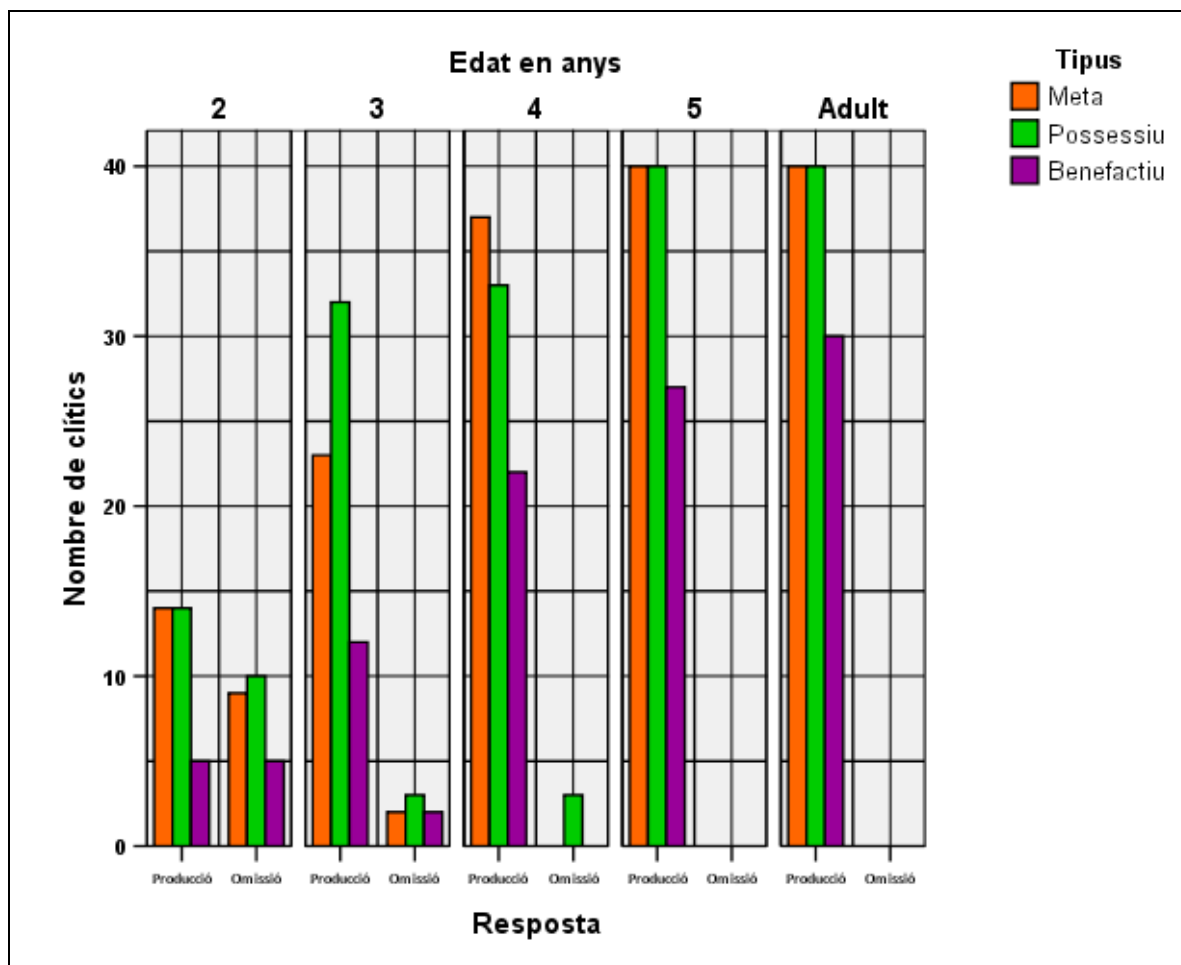
---

¹⁷ Per veure el quadre de anàlisi estadística comparativa remetem el lector a l'apèndix

Al gràfic següent, que relaciona el tipus de clític segons la seva producció o omissió amb l'edat, s'ha de tenir en compte que es feien 40 preguntes que expressaven meta o possessió, en canvi de preguntes que demanessin un clític de benefactiu només n'hi havia 30, llavors la quantitat de clítics que podem arribar a tenir és diferent.

A més, a l'hora de fer el gràfic hem obviat les dades en les quals els subjectes no contestaven res o quelcom inadequat a la pregunta que se'ls feia, així doncs només trobem el nombre total de clítics esperats a la franja d'edat adulta, a les altres franges hi manquen les respostes que no ens servien per mesurar l'omissió en relació a la producció. Hem afegit la resposta del grup de control marcat com *Adult* perquè es pugui tenir com a model i es puguin veure els valors totals màxims per cada tipus de clític:

Gràfic 6: Resultats obtinguts segons el tipus de clític

5.1.3 Altres comentaris relacionats amb l'estadística

Segons l'anàlisi comparativa un altre resultat d'interès és que els nens de 2 anys tenen un risc mig de fer omissió 8 (7.972) vegades més gran que els de 3 anys i 26 (26.638) vegades més gran que els de 4 anys. Això se'ns indica a les taules que apareixen a l'apèndix, el paràmetre que es fa servir són els *odds ratio (OR)*.

Per acabar la secció 5.1., com a conclusió parcial, després d'observar els resultats que hem obtingut, hem de dir que el comportament del clític diferenciat es troba només entre els nens de 2 anys i la resta de subjectes (nens i adults). Respecte els altres grups d'edat en què estan segmentats els nens trobem que no hi

ha diferències estadístiques significatives ni entre ells ni en comparació amb els adults.

5. 2 Comparació amb altres estudis

Per tal de fer una comparació amb d'altres estudis, cal remarcar que tenim dues variables en joc: la llengua d'estudi i la funció sintàctica del clíctic estudiat. Aquí em proposo comparar els meus resultats d'una banda, amb els resultats obtinguts pel clíctic d'objecte indirecte en altres llengües: el romanès (Babyonyshev i Marin 2006) i el castellà (Lyczkowski 1999) i, de l'altra, amb els resultats obtinguts per l'objecte directe en català (i en castellà) (Wexler, Gavarró i Torrens 2004). En aquests dos darrers estudis hi ha una categoria que no apareix al nostre estudi, la del SD ple. A Lyczkowski (1999), també es comptabilitzen altres fenòmens a part dels estudiats en aquest treball de recerca.

Si comparem les nostres dades amb les obtingudes en l'experiment de Babyonyshev i Marin (2006), els resultats sembla que difereixin entre el romanès i el català:

Dades del romanès (OI)			Dades del català (OI)		
EDATS	PRODUCCIÓ	OMISSIÓ	EDATS	PRODUCCIÓ	OMISSIÓ
2 anys (2;7)	82% - 114/133	18% - 19/133	2 anys (2;7)	57,9% - 33/57	42,1% - 24/57
3 anys (3;5)	74% - 101/122	26% 21/122	3 anys (3;6)	90,5% - 67/74	9,5% - 7/74
2 i 3 anys (3;0)	78%	22%	2 i 3 anys (3;0)	74,2%	25,8%

Taula O: *Resultats del romanès comparats amb els del català del clíctic d'objecte indirecte*

En romanès els nens de 2 anys ometen el 18%, en canvi, els subjectes del mateix grup d'edat en català fan una omisió d'un 42,1% dels clítics. Però si ens fixem en els grups de 3 anys de les dues llengües trobem que mentre els nens romanesos continuen fent un percentatge similar d'omisió que els nens de 2 anys, per ser més concrets un 26%, els nens catalans fan un canvi espectacular en l'adquisició del clíctic de datiu ja que els subjectes de 3 anys només fan un 3,5 % d'omisió.

Segons se'ns diu a l'estudi de Babyonyshev i Marin (2006), el fet que hi hagi un percentatge més elevat d'omisió en els nens de 3 anys que en els de 2 té com a causa la baixa *MLU* dels subjectes de 3 anys que participen a l'experiment. Nosaltres no hem calculat la *MLU* dels subjectes del nostre experiment i això dificulta la comparació del català amb el romanès. Però si fem la mitjana del percentatge d'omisió dels grups d'edat de 2 i 3 anys a les respectives llengües i comparem els resultats, trobem que el percentatge mitjà d'omisió dels 2 i dels 3 anys en romanès és del 22% i en català és del 25,8%, així doncs al fer la mitjana trobem uns resultats més homogenis.

Fixem-nos ara en les dades espontànies que recollí Lyczkowski (1999). Separem les dades dels tres individus en tres taules diferenciades **P**, **Q** i **R**, donem les dades en percentatges i entre parèntesis el valor absolut de les ocurrències, els valors marcats amb un guió indiquen un 0%¹⁸:

---

¹⁸ Per a fer la comparació amb els resultats de l'objecte indirecte en català remetem al lector a la **Taula N** (pàg. 29) o bé a la **taula T** (pàg.37)

NEN I EDATS	CLÍTICS D'OBJECTE INDIRECTE (Lyczkowski 1999)				
María	PRODUCCIÓ	OMISSIÓ	DOBLAMENT	SD PLE	ALTRES ERRORS
1;8-2;0	58,33% (7)	8,33% (1)	8,33% (1)	8,33% (1)	16,67 % (2)
2;2-2;6	84,69% (83)	-	9,18% (9)	-	1,49% (1)
2;8 - 3;1	58,07% (57)	-	13,43% (9)	-	1,49% (1)
3;6-3;11	92,44% (110)	-	5,04% (6)	1,68% (2)	0,84% (1)
TOTAL:	93,8% (257)	0,36% (1)	9,12% (25)	1,82% (5)	2,92 (8)

Taula P: Resultats individuals (1) de Lyczkowski (1999) del clíctic objecte indirecte

en castellà

NEN I EDATS	CLÍTICS D'OBJECTE INDIRECTE (Lyczkowski 1999)				
Juan	PRODUCCIÓ	OMISSIÓ	DOBLAMENT	SD PLE	ALTRES ERRORS
2;4-2;5	75% (3)	25% (1)	-	-	-
2;8-2;10	100% (1)	-	-	-	-
3;5-3;6	66,67% (2)	-	33,33% (1)	-	-
3;9-4;11	77,78% (28)	2,27% (1)	11,36% (5)	2,27% (1)	6,82% (3)
TOTAL:	77,27% (34)	2,27% (1)	11,36% (5)	2,27% (1)	6,82% (3)

Taula Q: Resultats individuals (2) de Lyczkowski (1999) del clíctic objecte indirecte

en castellà

NEN I EDATS	CLÍTICS D'OBJECTE INDIRECTE (Lyczkowski 1999)				
Koki	PRODUCCIÓ	OMISSIÓ	DOBLAMENT	SD PLE	ALTRES

					ERRORS
1;7-1;11	66,67% (6)	-	-	22,22% (2)	11,11% (1)
2;2-2;4	84,85% (28)	-	6,06% (2)	3,03% (1)	6,06% (2)
2;6-2;8	100% (15)	-	-	-	-
2;11	71,43% (15)	-	14,29% (3)	4,76% (1)	9,52% (2)
TOTAL:	72,73% (64)	-	5,68% (5)	4,55% (4)	5,68% (5)

Taula R: Resultats individuals (3) de Lyczkowski (1999) del clític objecte indirecte en castellà

Si ens fixem en les dades d'omissió del clític d'objecte indirecte recollides a Lyczkowski (1999) trobem que tant *Maria* entre els 1;8 i els 2 anys com *Juan* entre els 2;4 i els 2;5 ometen un sol clític i que *Koki* no fa mai una omisió de clític en cap fitxer analitzat. En el cas de *Juan* trobem que el resultat en percentatges d'omissió del clític és del 25% dels casos, però és resultant del fet que hi hagi només 4 dades en aquest període d'edat, així doncs aquest percentatge no el podem considerar conclouent.

En comparació amb les nostres dades trobem que el percentatge d'omissió és diferent, en la recollida de dades espontànies del castellà infantil gairebé no s'ha trobat omisió de clític, i en canvi en el nostre experiment trobem que per els nens de 2 anys hi ha un 42,1% d'omissió d'aquest clític, les dades recollides dels nens quan ja tenen 3 anys (0%) són més properes a les del nostre experiment (9,5%).

Ara passem a comparar les respostes obtingudes a Wexler, Gavarró i Torrens (2004) i les del nostre treball. Això ens servirà per veure si hi ha similituds entre l'adquisició de l'objecte directe i l'objecte indirecte en català¹⁹.

¹⁹ Per veure les dades en valors absoluts remetem al lector a la taula **D** per les dades del castellà i a la **E** per les del català

	PRODUCCIÓ	OMISSIÓ	SD PLE
1-2 anys	22,6%	74,2%	3,2%
3 anys	68,2%	25%	6,8%
4-5 anys	95,7%	4,2%	0 %

Taula S: Resultats de l'objecte directe de Wexler, Gavarró i Torrens (2004) en *català*

	PRODUCCIÓ	OMISSIÓ
2 anys	57,86%	42,11%
3 anys	90,5%	9,5%
4 anys	96,8%	3,2%
5 anys	100%	0 %

Taula T: Resultats del nostre experiment del clític d'objecte indirecte en *català*

Si comparem les taules **S** i **T**, veiem que els subjectes de 2 anys ometen molt a l'intentar produir l'objecte directe, un 74,2%, mentre que el grup de nens de 2 anys de l'experiment d'objecte indirecte només ometen un 42,11% d'aquests clítics. A més a més, respecte a la franja de 3 anys cal dir que als resultats de Wexler, Gavarró i Torrens (2004) mostren que el 25% de les criatures encara ometen el clític d'objecte directe, en canvi al present treball trobem que només el 9,5% dels nens ometen el d'objecte indirecte. Pel que fa als de 4-5 anys trobem una omissió del 4,2% del clític d'objecte directe que ja és totalment comparable a les dades que tenim de l'objecte indirecte en català, que és de 3,2% als 4 anys i de 0% als 5 anys.

Ara fixem-nos en la taula següent:

	PRODUCCIÓ	OMISSIÓ	SD PLE
2 anys	100%	0%	0%

3 anys	97,5%	2,5%	0%
4 anys	100%	0%	0%

Taula U: Resultats del clític d'objecte directe de Wexler, Gavarró i Torrens (2004)

en *castellà*

Al comparar els nostres resultats amb els de l'objecte directe en castellà, trobem que els resultats que es presenten no són semblants al de l'objecte indirecte en català, com a mínim els obtinguts pels nens de 2 anys. En castellà, des dels 2 anys d'edat els subjectes ja produeixen el 100% dels clítics, en canvi a la taula amb les nostres dades veiem que als 2 anys només es fa el 57,86%. A partir dels 3 anys d'edat les dades de tots dos estudis ja són més similars.

6. CONCLUSIONS

Primer de tot, hem de concloure que entre els tres tipus de clític que hem pres sota consideració, els que tenien el valor de meta, benefactiu i possessió, no hi ha un patró d'adquisició diferenciat en català, tal i com es conclou pel romanès a Babyonyshev i Marin (2006).

Com ja hem vist, la teoria de Wexler (1998; per aparèixer) prediu que no hi ha d'haver cap problema en l'adquisició del clític de datiu perquè el clític només ha de comprovar un tret a la derivació, llavors no hi ha la possibilitat de violar el *Principi de Comprovació Única* ni que s'ometi el clític per motius derivats de l'incompliment de cap principi gramatical. Però segons els resultats que obtenim al treball, observem que en català els nens de 2 anys fan un 42% d'omissió del clític. Si la teoria ens diu que no hi ha d'haver omissió, com justifiquem el tant per cent que obtenim?

Si ens fixem en el treball de Babyonyshev i Marin (2006), veiem que en els nens de 2 anys es troba un 18% d'omissió i pel següent grup d'edat, el de 3 anys, recullen un 26% d'omissió, és a dir, que aquest valor no només no baixa sinó que fins i tot puja; les autores afirmen que això s'explica per la baixa *MLU* d'alguns dels subjectes de 3 anys. Si prenem els percentatges d'omissió en relació a la *MLU* trobem que els nens amb una *MLU* inferior a 2 fan una omissió del clític del 100% i que els nens que tenen una *MLU* superior a 2 produeixen el clític el 87% dels casos. A més, hem vist que si fem la mitjana dels grups d'edat de 2 i 3 anys²⁰, trobem que els valors del percentatge d'omissió recollits en les dues llengües no són pas gaire distants, un 22% d'omissió pel romanès i un 25,8% en català.

Per tant, seguint el mateix raonament que Babyonyshev i Marin (2006), creiem que la resposta l'hem de trobar en la *MLU* dels subjectes que han participat

---

²⁰ Vegeu la **Taula O** (pàg. 34)

en el nostre experiment, ja que encara que no l'hem calculat, tot apunta que ha de ser aquesta la raó d'aquest percentatge d'omissió tan elevat.

Un altre factor que ens empeny a afirmar que el percentatge d'omissió del clític de datiu en català que obtenim es deu a una baixa *MLU* dels nens és la comparació amb l'estudi fet per l'adquisició del clític d'acusatiu en català. A Wexler, Gavarró i Torrens (2004) s'escull separar els nens en grups d'edat, en aquest estudi trobem que l'omissió del clític d'acusatiu és d'un 74,2%, percentatge que contrasta notablement amb el 42,11% que obtenim pel de datiu al grup de 2 anys. L'altra dada a tenir en compte és que els nens de 3 anys de l'experiment del clític d'acusatiu encara fan un 25% d'omissió, mentre que els del nostre experiment ja només en fan un 9,5% pel clític de datiu. Per tant, podem afirmar que mentre que l'adquisició del clític d'acusatiu en català presenta problemes d'adquisició, el de datiu no ho fa.

Prenent en consideració tot el que s'ha dit, sembla que les prediccions del *UCC* se satisfan, sempre i quan s'assumeixi que un factor independent, la *MLU*, pot dur a l'omissió del clític en una edat primerenca.

7. APÈNDIX

7.1 Respostes individuals de l'experiment

SUBJECTES I EDAT	PRODUCCIÓ DEL CLÍTIC	OMISSIÓ DEL CLÍTIC
A 2;4	1	6
D 2;5	6	3
P 2;5	0	4
R 2;6	8	0
M 2;7	5	3
C 2;8	4	4
S 2;9	5	1
O 2;10	4	3
A 3;2	8	0
S 3;2	6	1
S 3;3	5	2
S 3;4	0	3
A 3;7	7	0
C 3;7	8	0
C 3;9	8	1
E 3;9	9	0
M 3;9	8	0
M 3;11	8	0
T 4;2	9	0
N 4;3	9	0
C 4;4	9	1
E 4;4	11	0
I 4;6	10	1
M 4;7	8	0
P 4;7	10	0
C 4;8	9	0
S 4;10	10	0
A 4;11	7	1
P 5;0	11	0
M 5;1	11	0
T 5;1	10	0
A 5;2	11	0
A 5;4	11	0
C 5;5	11	0
L 5;8	10	0
P 5;9	10	0
E 5;10	11	0
M 5;11	11	0

Taula V: Resultats individuals de l'experiment

7.2 Taules estadístiques

Els valors als quals ens referim al treball estan marcats en color blau a les taules:

Anàlisi d'estimadors del paràmetre GEE						
Estimadors de l'error estàndard empíric						
Paràmetre	Estimador	Error estàndard	95% Límits de confiança		Z	Pr > Z
Intercept	-3.6019	0.4830	-4.5486	-2.6551	-7.46	<.0001
Nens de 2	2.3026	0.5244	1.2748	3.3304	4.39	<.0001
Nens de 3	0.8473	0.6629	-0.4520	2.1466	1.28	0.2012

Taula W: Resum de l'anàlisi comparativa de l'omissió als grups d'edat de 2 i 3 anys

Differences of Franja Least Squares Means											
Edat en anys	Edat en anys	Estimate	Standard Error	DF	Valor t	Pr > t	Lower	Upper	Odds Ratio	Lower OR	Upper OR
2	3	2.0760	0.8164	17.97	2.54	0.0204	0.3606	3.7914	7.972	1.434	44.317
2	4	3.2823	0.9213	27.57	3.56	0.0014	1.3939	5.1708	26.638	4.030	176.058
3	4	1.2064	0.9533	38.27	1.27	0.2134	-0.7231	3.1358	3.341	0.485	23.007

Taula X: Resum de l'anàlisi comparativa de l'omissió entre els grups d'edat. Risc d'omissió

8. BIBLIOGRAFIA

- Anderson, R. T. (1998): «The development of grammatical case distinctions in the use of personal pronouns by Spanish-speaking preschoolers». *Journal of Speech, Language and Hearing Research* 41: 394-411.
- Babyonyshev, M. i Marin, S. (2005): «Acquisition of pronominal clitics in Romanian», dins Gavarró, A. i Lleó, C. (eds.) *Acquisition of romance languages (Catalan Journal of Linguistics, vol. 5)*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- Badia, T. (2002): «Els complements nominals», dins Solà, J.; Lloret, M. R.; Mascaró, J. i Pérez-Saldanya, M. *Gramàtica del Català Contemporani*. Vol. 2. Empúries, Barcelona.
- Bel, A. (2002): «Les functions sintàctiques». Dins Solà, J.; Lloret, M. R.; Mascaró, J. i Pérez-Saldanya, M. *Gramàtica del Català Contemporani*, volum 2, Empúries, Barcelona
- Blasco, M. (2000): *The Acquisition of Pronominal Object Clitics in Spanish*. CUNY, doctoral dissertation.
- Bonet, E. (2002): «Clicitització», dins Solà, J.; Lloret, M. R.; Mascaró, J. i Pérez-Saldanya, M. *Gramàtica del Català Contemporani* (eds.). Vol. 1. Empúries, Barcelona.
- Crain, S. i Thornton, R. (1998): *Investigations in universal grammar. A guide to experiments on the acquisition of syntax and semantics*. The MIT Press. Cambridge, Massachusetts.
- Hamman, C. *et al.* (1996): «On the acquisition of subject and object clitics in French», dins H. Clahsen (ed.) *Generative perspectives on language acquisition*. Amsterdam: Benjamins, pp. 309-333.

- Jakubowicz, C.; Müller, N.; Kang, O.-K.; Riemer B. i Rigaut C. (1996): «On the acquisition of the pronominal system in French and German», dins Stringfellow, A. *et al.* (eds.) *Boston University Conference on Language Development 20*, Somerville: Cascadilla Press, 374–385.
- Jakubowicz, C.; Nash, L.; Rigaut, C. i Gerard, C. L. (1998): «Determiners and Clitic Pronouns in French-speaking Children with SLI», dins *Language Acquisition 7*: 113-160.
- Lyczkowski, D. (1999): *Adquiéretelo: On the Acquisition of Pronominal Object Clitics in Spanish*. Harvard University, undergraduate thesis.
- Ramos, J. R. (1992): *Introducció a la sintaxi*. Tàndem. Barcelona.
- Rosselló, J. (2002): «El SV I: El verb i arguments verbals», dins Solà, J.; Lloret, M. R.; Mascaró, J. i Pérez-Saldanya, M. *Gramàtica del Català Contemporani*. Vol. 2, Empúries, Barcelona.
- Schaeffer, J. (2000): *The Acquisition of Direct Object Scrambling and Clitic Placement*. John Benjamins, Amsterdam/Filadèlfia.
- Sportiche, D. (1996): «Clitic constructions», dins Rooryck, J. i Zaring, L. (eds.) *Phrase Structure and the Lexicon*. Kluwer, Dordrecht.
- Todolí, J. (2002): «Els pronoms», dins Solà, J., Lloret M. R., Mascaró, J. i Pérez-Saldanya, M. *Gramàtica del Català Contemporani*. Vol. 2. Empúries, Barcelona.
- Tsakali, V. i Wexler, K. (2003): «Why children omit clitics in some languages but not in others: new evidence from Greek», dins van Kampen, J. i Baauw, S. (eds.). *Proceedings of GALA 2003 (Generative Approaches to Language Acquisition)*. Vol. 2. LOT (Netherlands Graduate School of Linguistics) Occasional Series.
- Wexler, K i Torrens, V (1996): «Clitic Doubling in early Spanish», dins Stringfellow, A.; Cahana-Amitay, D.; Hughes, E. i Zukowski, A. (eds.). *BUCLD 20: Proceedings of the 20th annual Boston University Conference on Language Development*. Cascadilla Press, Cambridge, MA, pp. 780-791.

- Wexler, K. (1998): «Very early parameter setting and the Unique Checking Constraint: A new explanation of the optional infinitive stage». *Lingua* 106, 23-79.
- Wexler, K. (per aparèixer): «The Unique Checking Constraint as the explanation of clitic omission in SLI and normal development», dins Jakubowicz, C., L. Nash i K. Wexler (eds.) *Essays on Syntax, Morphology and Phonology in SLI*, The MIT Press, Cambridge, MA.
- Wexler, K., Gavarró A. i Torrens V. (2004): «Feature checking and object clitic omission in child Catalan», dins Bok-Bennema; R., Hollebrandse, B.; Kampers-Manhe, B. i Sleeman, P. (eds.) *Romance Languages and Linguistic Theory 2002*, John Benjamins, Amsterdam/Filadèlfia.